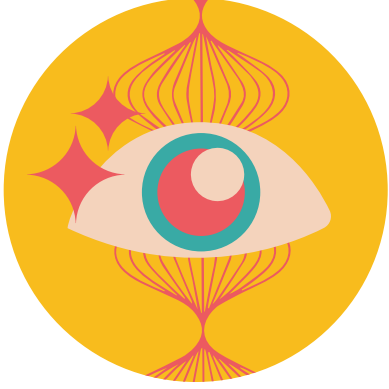

तृतीयः अध्यायः जनानां प्रतिकृतयः

अस्मिन् अध्याये, भवान् जनानां चित्रणस्य विभिन्नान् मार्गान् अन्वेषयिष्यति, तेषां शारीरिक-लक्षणानि निकटतया अवलोक्य स्वमित्राणि आकर्षयिष्यति। ततः भवान् सर्वेषाम् चित्राणां उपयोगेन समूहचित्रस्य रचनार्थं सहयोगं करिष्यति।

इतिहासस्य कलाकृतयः अध्ययनं कुर्वन्तु याः जनान् अनेकविधैः चित्रयन्ति।

0680CH03

अन्यस्मिन् रोमाञ्चकर-क्रियाकलापे, भवान् जनानां विविधानां पात्राणां, तेषां वस्त्र-चयनस्य कारणानां च परीक्षणं करिष्यति तथा च कलाकृतेः निर्माणकाले भाविनि भवन्तः काः भूमिकां स्वीकर्तुं शक्नुवन्ति इति कल्पयिष्यति।

क्रियाकलापः १ प्रतिकृते: निर्माणम्

किं भवान्/भवती कदापि अचिन्तयत् यत् अस्माभिः
मुखाणां-नेत्राणां, भ्रूणां, नाकस्य, मुखस्य, कर्णस्य,
केशस्य च समानभागाः सन्ति चेदपि वयं सर्वे किमर्थं
भिन्नौ दृश्यामः इति?

सहपाठिनां मुखं पश्यतु। तेषां मुखं भवतः मुखात्
कथं भिन्नम् इति ज्ञातुं शक्यसे वा? तेषां नेत्राणि बृहत्तराणि
वा लघवः वा? किं ते चशमा धरन्ति? ते केशं कथं
कुञ्चन्ति?

अस्याः क्रियायाः कृते युग्मेषु विभज्य ए4-पत्रके
स्वसहभागिन्याः चित्रं च अङ्कयतु।

भवतः छायाचित्राणि चित्रपूरकानि न भवेयुः। भवान्
तेषु स्वकीयम् स्वादं योजयितुं शक्नोति।

पर्यायः १ - मुखस्य आकृतिं करोतु। सः
वृत्ताकारः, अण्डाकारः वा अण्डाकारः
वा भवति वा? अथवा, सः वृत्ताकारः
आयताकारः अस्ति वा?

पर्यायः २ - तेषां मुखस्य अन्यानि लक्षणानि
अङ्कयतु। नेत्राणां, नाकस्य, भ्रूणां,
ओष्ठानां, हनुवटीनां, कर्णेणां च

आकारं, आकारं च अवलोकयतु।
नेत्रयोः मध्ये अन्तरं, केशरेखायाः
भ्रूणां च मध्ये दूरं, कर्णेः दीर्घता च
लक्षयतु।

पर्यायः ३ - यदा भवतः रेखाचित्रं सिद्धम् भवति,
तदा चित्राय किं वर्णं उपयोक्तुम्
इच्छति इति चिन्तयतु।

पर्यायः ४ - स्वचित्रं पूरयित्वा स्वसमवयस्कैः सह
सहभागयन्तु। मुखविशेषेषु साम्यं
भेदं च चर्चयतु।

पर्यायः ५ - तेषां पार्श्वे भवतः छायाचित्राणि
कर्तयतु।

पर्यायः ६ - अनेकपत्राणि वा अन्यत् किमपि
द्रव्यं वा योजयित्वा विशालं पृष्ठं
सज्जीकरोतु।

पर्यायः ७ - सर्वाणि छायाचित्राणि सङ्गृह्य
सम्पूर्णवर्गस्य समूहचित्रस्य व्यवस्थां
निश्चिनोतु।

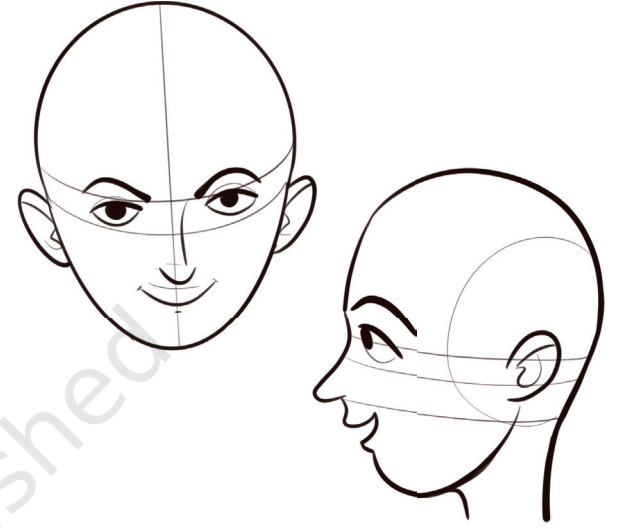
पर्यायः ८ - प्रत्येकं चित्रं निश्चितव्यवस्थायां पेस्ट्
करोतु। भवतः वर्गचित्रं सिद्धम्
अस्ति!

क्रियाकलाप: २ चित्रकाराणां दृष्टिभङ्ग्या

चित्राणि जनानां चित्रणस्य एकः मार्गः अस्ति। चित्रेषु व्यक्तेः मुखं, शिरः, ग्रीवा, भुजं च केन्द्रितम् अस्ति, परन्तु तेषु शरीरस्य अन्ये भागाः अपि सम्मिलिताः भवेयुः। कलाकाराः अन्येषु अनेकेषु प्रकारेषु जनानां चित्रणं कृतवन्तः।

विविधकालानां बुद्धस्य चित्राणि पश्यतु। शैल्याः, मुखविशेषाणां च तुलनां कुर्वन्तु, तेषां वैशिष्ट्येषु सादृश्यं भेदं च चर्चयतु।

विविधेषु समयकालेषु विभिन्नासु शैलीषु च बुद्धस्य प्रतिकृतयः

बोधिसत्त्वः		बुद्धः	
कुषाणकालः, गान्धार शैली	गुप्तकालः, अजन्ता शैली	कुषाणकालः, मथुरा शैली	गुप्तकालः, सारनाथ शैली
थाङ्का शैली	गुप्तकालः, सारनाथ शैली		

क्रियाकलापः ३

अहं भवितुम् इच्छामि ...

यदा भवान् वृद्धः भवति तदा अन्यानाम् जीवने किं भूमिकां निर्वोढुम् इच्छति ?

भवान् जनानां बल-स्थिरीकरणे साहाय्यं कर्तुम् इच्छति वा ? अथवा जनाः स्वस्थाः भवेयुः इति निश्चेतुम् इच्छन्ति वा ?

एतानि पात्राणि निर्वहन् स्वयमेव आकर्षयतु । यदि भवान् न जानाति यत् भवान् काः पात्राणि इच्छति इति । भवान् स्वेच्छया एकस्मात् अधिकं भूमिकां कल्पयितुं शक्नोति ।

भवान् चिन्तयितुं शक्यात् अनेकेषु विकल्पेषु त्रिषु पञ्चसु भूमिकासु पङ्क्तिं करोतु ।

वर्गस्य सर्वैः निर्मितानि चित्राणि पश्यतु । एतेषु चित्रेषु किमपि विशिष्टं भवान् पश्यति वा ? अथवा किमपि असामान्यम् अस्ति वा ? कानि चित्राणि भवते रोचन्ते, किमर्थं च ?

क्रियाकलाप: ४ वस्त्राणि अभिनयपात्राणि च

कश्चन चित्रकारः कृषकः वा इति भवान् कथं जानाति? किं वयं सर्वे कृषकाणां समानरूपेण कल्पयामः अथवा भेदः अस्ति वा? सादृश्यं भेदं च किम्?

अस्तु, अन्विष्यामः!

कृषकाणां विषये भवान् यथा चिन्तयति तदनुसारं तस्य चित्रं रचयतु। भवतः वर्गे निर्मितानि सर्वाणि रेखाचित्राणि पश्यतु। कृषकाणां लिङ्गं किम्? ते कति उन्नताः वा लघवः वा सन्ति? कृषकः किं धरति?

कथयन्तु, विचारयन्तु च -

१. भवान् स्वस्य रेखाचित्राणां कृते एतानि निर्णयानि कथं स्वीकृतवान्?
२. किं भवान् सर्वलिङ्गीयान् कृषकाः अपश्यत्?
३. भवान् सर्वे कृषकाणां चित्राणि कुल दृष्टवान्?
४. यदि ते स्ववस्त्रं परिवर्तयन्ति तर्हि ते कृषकाः न भवेयुः वा?

प्रदत्ते चित्रे भवान्/भवती किं वाचयन्तम् अवलक्षति?

यथा भवान्/भवती स्वस्य प्राकृतिकं पर्यावरणं निरीक्षति, तदा तत्रस्थान् जनान् अत्यन्तं समीपतया परीक्षताम्। इदमपि परीक्षतु यत् वयं कथं दृश्यामहे, कथं वा वयं वस्त्रं परिधरामः इत्येतेषाम् अधारेण वयं सर्वे अनन्याः एव।

भवतः परितः विभिन्नेषु भूमिकासु विद्यमानान् लिन् जनान् अवलोक्य तान् आकर्षयतु। तेषां अन्यानि पात्राणि भवेयुः इति कल्पयतु।

इदानीं सहपाठिनां चित्राणि पश्यतु। चित्रे भवान् पश्यन्तः भिन्नाः जनाः काः सन्ति? किं सर्वेषु लिङ्गेषु जनाः भिन्नपात्रेषु चित्रिताः सन्ति?

एतेषां रेखाचित्राणां कृषकाणां रेखाङ्कनेन सह तुलनां करोतु। भवतः विचारानां निर्माणे किमपि परिवर्तनम् अभवत् वा?

अनुवर्तयन्तु - स्वपरिवारस्य समीपस्थानां च जनानाम् निरीक्षणं करोतु। ते किं धरन्ति इति अवधानं ददातु। यत्र भवन्तः तान् पश्यन्ति तस्मिन् पात्रे एकं चित्रं रचयन्तु। समानवस्त्राणि स्वीकृत्य तेषां अपरं चित्रं रचयतु, परन्तु अतिभिन्नं पात्रं निर्वहतु। एतत् असामान्यं प्रेरकं च करोतु!